

Voorstel Regio Deal

Formuliernummer RD19
Ontvangstdatum 29-11-2019
Ontvangsttijd 13:35

**Ministerie van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit**
Bezuidenhoutseweg 73
2594 AC Den Haag
Postbus 20401
2500 EK Den Haag

088 042 42 42

Contactgegevens

Naam contactpersoon	Jan Hartog
E-mailadres	regiodeal@opsterland.nl
Telefoonnummer	0512386399
Organisatie	gemeente Opsterland - voor de regio Zuidoost Friesland

Format voorstel Regio Deal

Titel

Zuidoost Friesland: samen vitaal en veerkrachtig

Partijen

De vijf gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland en Weststellingwerf doen samen met de provincie Fryslân, het Wetterskip Fryslân en de mienskip een voorstel voor een Regio Deal Zuidoost Friesland: samen vitaal en veerkrachtig.

Mienskip is Fries voor samenleving: dit zijn onze inwoners, ondernemers, onderwijsinstellingen, verenigingen en maatschappelijke organisaties.

TOELICHTING

In Zuidoost Friesland staat de brede welvaart onder druk. We hebben veel kleine dorpen die te maken hebben met krimp, vergrijzing en een historisch gegroeide sociaaleconomische achterstand en ons unieke landschap heeft naast de energietransitie en landbouwtransitie specifiek te maken met verdroging. Als we niets doen komen onze mienskip en landschap in een neerwaartse spiraal terecht. Mienskip en landschap dragen samen onlosmakelijk bij aan de brede welvaart. Investeren in de mienskip en het landschap zorgt voor veerkracht en toekomstkracht! Onze ambitie? Een leefbare regio met vitale kernen in een veerkrachtig landschap.

Dit gaat onze regionale draag- en daadkracht te boven. Daarom doen we een voorstel voor een Regio Deal Zuidoost Friesland. We willen samenwerken om zo de brede welvaart en leefbaarheid in onze regio te versterken en het perspectief voor onze mienskip te verbeteren. Een partnerschap tussen regio en Rijk biedt hiervoor kansen. Door elkaars kennis en kunde in te zetten kunnen we van en met elkaar leren hoe in een plattelandsregio om te gaan met grote landelijke opgaven. Zo bieden we de gezamenlijke opgaven het hoofd. Dit doen we niet alleen als overheid, maar juist samen met de mienskip. Daar doen we het immers voor!

Regio

Zuidoost Friesland ligt centraal in Noord-Nederland. Er wonen ruim 187.000 mensen. De grond is voor driekwart in gebruik voor landbouw. Dat is veel meer dan in de rest van Friesland en in Nederland. We zijn bij uitstek een plattelandsregio: Zuidoost Friesland heeft veel kleine kernen. Van de in totaal 90 dorpen hebben 68 dorpen minder dan 1.500 inwoners. Twee van de vijf gemeenten zijn P10-gemeenten. P10-gemeenten kenmerken zich door een uitgestrekt grondgebied met veel (kleine) dorpen zonder stedelijke kernen. De stedelijke centra in de regio zijn Drachten en Heerenveen. De drie voor onze begrippen grotere regionale centra zijn Oosterwolde, Wolvega en Gorredijk. Daarnaast kennen we kleinere regionale kernen met een belangrijke (toeristische) positie in Zuidoost Friesland, zoals Akkrum, Appelscha, Bakkeveen, Beetsterzwaag, Noordwolde en Jubbega.

DE MIENSKIP

Het landschap vormde onze mienskip en onze mienskip het landschap. We kennen daardoor een rijke cultuurhistorie. De adel woonde hoog en droog op het zand, de veenarbeiders in de natte laaggelegen gebieden. Het ontginnen van het landschap voor turfwinning leidde tot welvaart en bloei in de regio. Het gebruik van andere energiebronnen leidde later tot stilstand en achteruitgang. Hierdoor is de sociaaleconomische problematiek relatief groot. Je ziet het ook terug in de strijdbaarheid van onze inwoners. Ze zijn zelfstandig en eigenwijs, ondernemend, hebben durf, zijn betrokken en hebben een groot saamhorigheidsgevoel.

UNIEK LANDSCHAP

Het landschap in onze regio is gevarieerd en heeft veel kwaliteiten: het parklandschap Oranjewoud, de bossen bij Beetsterzwaag, de zandverstuivingen bij Appelscha en Bakkeveen, de drie beekdalen Koningsdiep, de Tjonger en Linde, de veenpolder Rottige Meente, en de vele Nationale Landschappen. Kenmerkend voor ons landschap is de combinatie van hoog- en laaggelegen gebieden. De hooggelegen zandgronden van het Drents Friese Plateau gaan over naar de laaggelegen veen- en kleigronden en naar de Friese meren bij Akkrum en Drachten. Eenheid in verscheidenheid is wat de regio kenmerkt.

ACHTERGRONDINFORMATIE

De volgende documenten geven meer inzicht in de identiteit van de regio en de opgaven. Ze zijn de basis voor deze aanvraag en zijn te vinden op www.opsterland.nl/regiodealzuidoost.

- 'Zuidoost Fryslân: herontdekking van een uniek gebied' over onze cultuurhistorie van Bert Looper, directeur Tresoar.
- 'De kracht van het landschap van Zuidoost Friesland' van Theo Spek, hoogleraar Landschapsgeschiedenis en hoofd Kenniscentrum Landschap Rijksuniversiteit Groningen.
- 'Het leven in Zuidoost Fryslân' met alle cijfers en kenmerken van de regio van Wilma de Vries senior onderzoeker Fries Sociaal Planbureau.
- 'Mienskip in de regio Zuidoost Friesland' waarin een beeld wordt geschetst van de kracht van de mienskip.

Opgave

De brede welvaart in de regio staat onder druk. Sociaalmaatschappelijk is het hier geen rozengeur en maneschijn.

De 'Friese Paradox' waar het Fries Sociaal Planbureau van spreekt, zet je wat dat betreft snel op het verkeerde been. In Zuidoost Friesland zijn de mensen gelukkig, maar cijfers over bevolkingsdaling, vergrijzing, ontgroening, arbeidsdeelname, scholing en opleidingen, en economische positie voorspellen weinig goeds. Onze inwoners waarderen hun leefomgeving en het landschap zeer. Deze dragen bij aan hun welzijn en geluk. Tegelijkertijd maken ze zich zorgen om het behoud van de kwaliteit ervan, vanwege de klimaatopgaven en energietransitie.

SOCIAALECONOMISCHE PROBLEMATIEK

Vanwege onze geschiedenis van turfwinning en verving is de sociaaleconomische problematiek relatief groot. Het gebruik van andere energiebronnen en nieuwe economische patronen leidden eind 18e, begin 19e eeuw tot een diepe maatschappelijke crisis en armoede. Dit werkt nog steeds door in delen van de regio. Het percentage anarchisten en communisten was groot. Daarom sloeg de boodschap van Domela Nieuwenhuis hier ook zo aan. De overheid reageerde met de bouw van kazernes en het (letterlijk) neerslaan van de onrust. De strijdbaarheid van onze inwoners komt voort uit het verzet tegen armoede en ongelijkheid.

Er is sprake van overerfde armoede, maar ook van sterke gemeenschapszin en lotsverbondenheid. De inwoners in Zuidoost Friesland zijn gemiddeld lager opgeleid. Het aantal laagopgeleiden is 32%, terwijl dit in de rest van Friesland 30% is en in Nederland 28%. Ze hebben met gemiddeld € 27.100 een lager inkomen dan landelijk (€ 29.400). Dit blijkt ook uit het soort werk dat in de grotere regionale kernen is te vinden: industrie- en fabriekswerk. De arbeidsdeelname is lager dan landelijk. Inwoners in Zuidoost Friesland roken iets minder dan landelijk, maar hebben wel iets meer overgewicht. Meer huishoudens dan landelijk ontvangen hulp uit de Jeugdwet, Participatiewet of Wmo. Daarentegen is het sociaal kapitaal groot, vooral in de kleinere kernen. Mensen zijn enorm betrokken bij elkaar als mienskip. Dat zie je terug in een rijk cultureel- en verenigingsleven, zoals het grote aantal iepenloftspullen (buitentheater).

KRIMP, VERGRIJZING EN ONTGROENING

Zuidoost Friesland heeft te maken met bevolkingskrimp. In de periode 2019-2040 neemt de bevolking met gemiddeld 1,9% af. In de grotere kernen is nog sprake van groei van 2,7%, maar vooral in de vele kleinere kernen neemt de bevolking af, variërend van 1,4% tot 3,5%. We hebben bovendien te maken met meer vergrijzing dan in de rest van Friesland en Nederland. In 2040 is hier 30,3% ouder dan 65 jaar en 16,5% ouder dan 75 jaar. Krimp, dubbele vergrijzing en ontgroening hebben tot gevolg dat voorzieningen -zoals winkels, scholen en huisartspraktijken- onder druk komen te staan, ontmoetingsplaatsen schaarser worden, de sociale cohesie daalt, er meer kans is op eenzaamheid, er meer behoefte ontstaat aan (mantel)zorg, woningbehoeften veranderen, de beroepsbevolking krimpt, enzovoort. Vooral in de kleine dorpen is er veel sociale cohesie en zelforganiserend vermogen. Wij noemen dat 'mienskipskracht'. Dit biedt kansen, maar door krimp en vergrijzing komt deze kracht in gevaar. In de grotere regionale kernen is sociale cohesie minder vanzelfsprekend en de sociale problematiek groter. Vooral in de grotere regionale kernen bestaat het risico dat woonbuurten en voorzieningen verloederen en dat de economische betekenis sterk afneemt.

AFNAME VOORZIENINGEN

De regionale samenhang en verbondenheid tussen de gemeenten in Zuidoost Friesland is groot. Zo hebben Heerenveen en Drachten een belangrijke regionale werkgelegenheidsfunctie voor de direct omliggende gemeenten en het landelijk gebied heeft weer een belangrijke woon- en recreatiefunctie. De kracht van de mienskip in de kleine dorpen en de eigenheid van de grotere regionale kernen vullen de dynamiek van Drachten en Heerenveen aan. Vanwege de krimp is het de uitdaging een goed evenwicht te behouden in de voorzieningen tussen de kleine en grotere dorpskernen en de stedelijke centra. Bereikbaarheid van die voorzieningen (winkels, zorg-, culturele- en sportvoorzieningen) is cruciaal. De gemiddelde afstand tot voorzieningen is nu al vaak groter dan in de rest van Nederland. Niet alle voorzieningen hoeven overal, maar samen hebben we wel alles nodig.

KWALITEIT VAN HET LANDSCHAP ONDER DRUK

Het unieke landschap van Zuidoost Friesland is grotendeels door mensenhanden gevormd. Landbouw is de dynamische ruggengraat van het landschap in onze plattelandsregio en van oorsprong de motor van onze economie. De kwaliteit van het landschap levert een cruciale bijdrage aan de brede welvaart in Zuidoost Friesland. De landbouwsector staat voor grote uitdagingen. Actueel zijn de stikstofproblematiek, eiwittransitie, en het grondwaterpeil. De sector beweegt naar een toekomstbestendig bestaan dat in evenwicht is met de natuur. Biodiversiteit is hierbij een belangrijke indicator voor de kwaliteit van het landschap. In de regio zijn veel PAS-gebieden, die aandacht vragen. Ons landschap biedt goede kansen voor het versterken van de gastvrijheidseconomie. Het is divers en nodigt uit tot ontspannen en recreëren. In Nederland neemt het toerisme exponentieel toe. Friesland profiteert hiervan, maar in Zuidoost Friesland is op dit moment het aandeel banen in toerisme en recreatie slechts 4,8%. Dit is lager dan in de rest van Friesland (6,4%) en in Nederland (7,5%). We zien

mogelijkheden voor slimme groei (balans tussen de recreatiedruk en recreatiedraagkracht) die de brede welvaart ondersteunt. Toerisme is niet alleen een waardevol doel op zich, maar draagt door zijn economische potentie ook bij aan bredere maatschappelijke opgaven. Het heeft een verbindende functie tussen vitale kernen en een veerkrachtig landschap.

KLIMAAT EN WATEROPGAVE

Water stroomt door onze regio en wordt maar beperkt vastgehouden. De hellende zandgronden (en beekdalen) zijn gevoelig voor verdroging en droogteschade. De veenweideproblematiek is actueel en complex en heeft daar ook invloed op. Water wegpompen voor landbouw zuigt grondwater aan uit de omliggende gebieden. De klimaatverandering versterkt de verdrogingsproblemen. Landbouw en natuur hebben water nodig. De landschappelijke kwaliteiten van onze regio staan door de bodemproblematiek zwaar onder druk.

ENERGIETRANSITIE

Wij zijn een regio met een historie van turfwinning. Om niet meer afhankelijk te zijn van fossiele energiebronnen en om zelfvoorzienend te zijn op het gebied van energie, is investeren in energietransitie hard nodig. De energietransitie biedt onze regio kansen en kan verbindend werken in dorpen, bijvoorbeeld door het opzetten van energiecoöperaties en het opstellen van warmtetransitieplannen. De energietransitie legt beslag op ruimte. Ruimte hebben we, maar deze opgave kan ook de kwaliteit van de leefomgeving van onze inwoners en nadelig beïnvloeden. De opgave is juist de leefomgeving en het landschap te versterken, zoals ook recent bepleit door het Planbureau voor de Leefomgeving in het signalenrapport 'Zorg voor Landschap'. Een uitdaging in onze plattelandregio is de capaciteit van het energienet. Die is vaak onvoldoende om duurzaam opgewekte energie, door bijvoorbeeld zonneparken, op te nemen.

MEERVOUDIGE PROBLEMATIEK

Onze mienskip, onze sociaaleconomische problematiek en ons unieke landschap is wat ons bindt in de regio Zuidoost Friesland. De brede welvaart wordt op vele aspecten bedreigd: sociaal, economisch en ecologisch. We hebben te maken met een meervoudige problematiek, die de draagkracht van onze regio te boven gaat. Deze Regio Deal sluit aan bij de vier prioriteiten van de NOVI: ruimte voor klimaatadaptatie en energietransitie, duurzaam economisch groeipotentieel, sterke en gezonde steden en regio's en toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied. En specifiek de ambitie om in gebieden met bevolkingsdaling de vitaliteit en leefbaarheid te versterken. Bij de ambities van LNV voor een vitaal platteland, divers landschap, duurzame landbouw, en biodiversiteit zoals benoemd in het realisatieplan 'Waardevol en Verbonden'. En zoals benoemd in het IBP Vitaal Platteland: samenwerking op regionale schaal. Bij de Actieagenda Perspectief 2030 Bestemming Nederland van EZK en de doelstellingen van EZK uit het klimaat- en energieakkoord voor klimaatneutraal samenleven en schone, betrouwbare en betaalbare energie. Bij de ambities van VWZ zoals beschreven in het Programma Langer Thuis en de aandacht van BZK voor anticiperregio's krimp. Onze Regio Deal sluit aan bij de intenties van BZK om samen met de samenleving problemen op te lossen, voor een regio waarin iedereen meetelt en meedoet en het prettig leven is.

Doel en ambitie

In 2030 hebben we samen met de mienskip een toekomstbestendige regio gerealiseerd die vitaal en veerkrachtig is. Inwoners zijn trots op de leefbaarheid in Zuidoost Friesland en geven deze in 2030 een 8! De mienskip en ons landschap bieden de uitdagingen rond krimp, de sociale problematiek, de energietransitie en klimaatadaptatie het hoofd. Inwoners, agrariërs, bedrijven en toeristen koesteren het unieke landschap en dragen hun steentje bij aan de klimaatadaptatie. Het landschap draagt bij aan het welzijn van onze inwoners. Mienskip en landschap dragen samen onlosmakelijk bij aan de brede welvaart. Economie is hierbij een verbindende factor. Onze ambitie: een regio met vitale kernen in een veerkrachtig landschap.

In vitale kernen voelen inwoners zich gezond, zeker en ze hebben vertrouwen in de toekomst:

- er is een sterke sociale cohesie:
- er zijn in ieder dorp ontmoetingsplekken en de inrichting van de openbare ruimte, voorzieningen en woningen zijn leefbaar en bij de tijd:
- voorzieningen zijn bereikbaar:
- inwoners hebben passende banen en een besteedbaar inkomen op gemiddeld landelijk niveau:
- vitale kernen liggen in een veerkrachtig landschap.

Een veerkrachtig landschap wordt verantwoord benut en niet uitgeput:

- is divers, beleefbaar en toegankelijk: unieke kwaliteiten worden versterkt:
- heeft een goede bodemgezondheid, is waterrijk en biodivers:
- biedt ruimte aan toerisme en recreatie, duurzame landbouw, (lokale) energieproductie, en draagt bij aan klimaat- en wateropgaven:
- draagt bij aan het welzijn van onze inwoners en de vitaliteit van de kernen.

Investeren in de mienskip en het landschap zorgt voor perspectief, veerkracht en toekomstkracht!

Voorgestelde aanpak

VITALE KERNEN en VEERKRACHTIG LANDSCHAP zijn de pijlers in onze meervoudige programmatische aanpak. Beide pijlers zijn van invloed op elkaar en met elkaar verbonden. Door deze in samenhang op te pakken, behouden en versterken we de leefbaarheid in de dorpen en de brede welvaart in de regio. Partnerschap met het Rijk geeft hieraan een extra impuls door integrale koppelkansen te benutten en zaken meer in samenhang te realiseren. Het kan zaken versnellen, en maakt extra en innovatieve maatregelen mogelijk. We werken dit graag samen met het Rijk verder uit.

De samenhang tussen de opgaven, ambitie en aanpak is uitgewerkt in een schema op www.opsterland.nl/regiodealzuidoost.

Beide pijlers voeren we samen met de mienskip uit: met onze inwoners, ondernemers, onderwijs, (natuur)verenigingen, en maatschappelijke partners. Hun initiatieven en projecten geven we zo veel mogelijk ruimte. Hoe dan? Met geld, kennis en aandacht! Ze kunnen een beroep doen op een regiofonds voor plannen die aantoonbaar een regionale meerwaarde hebben en meervoudig (samenhangend en integraal) bijdragen aan de ambities en opgaven. Daarnaast kunnen ze een beroep op ons doen voor kennis: wij zijn de faciliterende experts. Zo stimuleren we de mienskipkracht en ontstaan nieuwe vormen van samenwerken en kennisuitwisseling. Bij andere projecten nemen wij het initiatief vanuit onze verantwoordelijkheden. Dat doen we in nauw samenspel met de mienskip: de gebiedsexperts. Samen zoeken we naar maatwerkoplossingen. De specifieke situaties, problematiek en behoefte vormen de basis. Dit sluit aan bij de aanpak uit de NOVI: anders kijken, anders kiezen. Door samen te experimenteren, te leren en te delen, creëren we een sneeuwbaaleffect door de hele regio en daarbuiten.

Pijler VITALE KERNEN:

1. STERKE REGIONALE KERNEN

- We behouden en versterken de positie van de grotere regionale kernen Wolvega, Gorredijk en Oosterwolde. Door een integrale aanpak van wonen, detailhandel, sport en cultuur. In Wolvega realiseren we samen met inwoners en ondernemers een compact en aantrekkelijk winkelgebied en een stevigere sociale samenhang. In Gorredijk vernieuwen we de sport- en andere voorzieningen, aansluitend op discussie in het dorp.
- Daarnaast vitaliseren we de stedelijke kernen Drachten en Heerenveen.
- In de kernen pakken we de sociaaleconomische problematiek en de fysieke leefomgeving integraal aan, zoals bij het succesvolle project 'aandachtsgebieden (Vogelaarswijken) Oosterwolde en Noordwolde'.
- Door de aanleg van parkeervoorzieningen en directe, comfortabele, snelle en aantrekkelijke regionale fietsverbindingen blijven voorzieningen bereikbaar. We creëren op cruciale punten overstappunten op het openbaarvervoer.

2. LEVENDIGE KLEINE(RE) KERNEN

- Met een regiofonds stimuleren en ondersteunen we initiatieven die het zelforganiserend vermogen, de sociale cohesie en leefbaarheid in de dorpen vergroten. Denk hierbij aan het realiseren van dorpsenergiecoöperaties, zelfbeheer van sportaccommodaties of dorpshuizen, alternatieven op het gebied van zorg (zoals indicatievrije dagvoorzieningen) en het verbeteren van de fysieke leefomgeving en het omliggende landschap.
- In minimaal 20 kleine(re) kernen faciliteren en ondersteunen we bij het creëren van ontmoetingsplekken. Dat kunnen combinaties van scholen, kindcentra, sport, zorg of cultuur in multifunctionele accommodaties zijn of op kleinere schaal dorpspleinen, gezamenlijke moestuinen en huiskamers. Hierbij speelt de eigenheid van het dorp een grote rol.
- Iedereen moet actief onderdeel kunnen uitmaken van de energietransitie en daarvan kunnen profiteren. We voeren

minimaal twee pilots uit waarbij we duurzame energie opwekken en de opbrengsten terugvloeiën naar de lokale bevolking. En we realiseren een woonlasten neutrale aanpak voor mensen met een smalle beurs bij het verduurzamen van hun woningen. Inwoners en ondernemers kunnen voorlichting en advies krijgen bij het Regionaal energieloket.

3. WELZIJN VAN ONZE INWONERS

- We onderzoeken samen met Healthy Aging Network Northern Netherlands hoe we van de regio een Blue Zone kunnen maken, waar mensen langer, gezonder en gelukkiger leven. Dit sluit aan bij de ketensamenwerking ouderen in Friesland.
- We ontwikkelen een proeftuin met nieuwe technologieën voor zorg op afstand (domotica) en we stimuleren ouderen hun woning geschikt te maken om er langer te kunnen blijven wonen.
- We experimenteren met het clusteren van scholen met een regionale functie voor speciaal (basis)onderwijs. Een nieuw inhoudelijk concept voor onderwijs aan kinderen met complexe problematieken en aandoeningen wordt bijvoorbeeld gerealiseerd in Drachten.
- We richten Skill Labs op: een fysieke plek voor onderwijs, onderzoek en demo. We bieden hiermee Hightech- en Midtech-bedrijven kennis, netwerken en testlocaties. Hierbij werken o.a. Philips, Rijksuniversiteit Groningen, Hanzehoge Hogeschool, NHL Stenden en Friese poort samen met gemeenten.

Pijler VEERKRACHTIG LANDSCHAP

1. GEBIEDSONTWIKKELING BEEKDALEN

- In de drie beekdalen Linde, Tjonger en Koningsdiep wordt het Natuur Netwerk Nederland versterkt, evenals in de omgeving van De Leijen en tussen Drachten en de Veenhoop. Deze gebiedsontwikkelingen krijgen een extra impuls. In overleg met de gebiedscommissies krijgen natuur en water meer ruimte en worden de beekdalen hersteld en klimaatbestendiger. Dit in combinatie met recreatie.
- We realiseren extra hectares natuur, brengen het natuurlijk meanderen van de beekdalen terug, vergroten de biodiversiteit, realiseren recreatieve verbindingen en stemmen het waterpeil af met agrariërs.

2. EEN ROBUUST WATERSYSTEEM

- We voeren drie proeven uit voor een robuust watersysteem om water vast te houden in gebieden met droogteproblematiek. De hoge zandgronden van Oranjewoud, Bakkeveen en Appelscha leveren ons waardevolle praktijkkennis voor vergelijkbare gebieden. Onze partners hierbij zijn bewoners, agrariërs, en organisaties zoals Staatsbosbeheer.
- Waar mogelijk zetten we bestaande polders om naar boezemerging, zoals in de Tepespolder en de Hegewarren. Dit levert ook een bijdrage aan het oplossen van de stikstofproblematiek. We gaan voor slimme combinaties bij waterberging, natuur en recreatie. Zoals het recreatieproject de Oostelijke Poort Friese Meren bij Oudega en Drachten.

3. GOEDE BODEMGESTELDHEID, WATERKWALITEIT EN DE BIODIVERSITEIT

- Door verbindingen te maken tussen natuur, recreatie, wateropgaven en landbouw vergroten we de biodiversiteit. We realiseren 40 kilometer natuurvriendelijke oevers die zorgen voor meer waterkwaliteit en biodiversiteit. We leggen fietspaden en wandelpaden aan die ook bijdragen aan de vitaliteit en leefbaarheid van de dorpen en aan de gezondheid en het welzijn van de inwoners.
- We ondersteunen gebiedscoöperaties met diverse belanghebbenden om samen met agrariërs de bodemgesteldheid te verbeteren en meer biodiversiteit te realiseren. Hierbij werken we samen met de agrarische natuurverenigingen Noardlike Fryske Wâlden, Gagelvenne en Elan, en met het Biosintrum in Oosterwolde: een samenwerking tussen (beroeps)onderwijs, ondernemers en overheden. We ontwikkelen met betrokkenen verdienmodellen voor duurzame, economisch renderende klimaatbestendige landbouw.

4. DUURZAME LOKALE ENERGIE

- We stimuleren en ondersteunen de mienskip bij het creëren van dorpsenergiecoöperaties. Zonneparken of andere vormen van lokale duurzame energieopwekking worden landschappelijk zorgvuldig ingepast. We gaan aan de slag met aquathermie, dat ook goed is voor de waterkwaliteit en biodiversiteit. Bij geothermie waken we voor schade aan de bodemgesteldheid.
- Het bestaande energienet heeft onvoldoende opnamecapaciteit. We zoeken naar alternatieven zoals waterstofhubs. We realiseren op de locatie van de NAM Ureterp en Ecommunitypark in Oosterwolde twee voorbeeldprojecten waar samen met onderwijs, ondernemers en Liander duurzaam opgewekte energie omgezet wordt naar waterstof.

5. HET GASTVRIJE 'ANDERE FRIESLAND'

- We zijn het 'andere Friesland' dat het Friese Merengebied en het Drents-Friese Wold verbindt. We intensiveren de regiomarketing samen met Merk Fryslân en stichting Regiomarketing Fryslân voor meer naamsbekendheid en bezoekers.
- We realiseren een kwalitatief en onderscheidend recreatief aanbod. We verknopen het waternetwerk en fietsnetwerk als vervolg op het succesvolle regionale Ervaar- en Turf project. We realiseren aantrekkelijke toeristische op- of overstappunten. We maken het netwerk van men-, ruiter en ATB-routes sluitend. We moderniseren verblijfsaccomodaties.
- Samen met Merk Fryslân, stichting Regiomarketing Zuidoost Fryslân, Toeristisch netwerk de Friese Wouden, en toeristische ondernemers en ondernemende bewoners stellen we een regionaal toeristische ontwikkelstrategie op zoals de Raad voor de Leefomgeving adviseert in de publicatie 'waardevol toerisme-onze leefomgeving verdient het'.

Doelgroep

Onze belangrijkste doelgroep? De mienskip. Iedereen die in onze regio woont, werkt en recreëert moet straks het verschil merken. Daarom is SAMEN in onze aanpak het sleutelwoord. Deze aanvraag is mede geïnspireerd door projecten en ideeën uit onze mienskip. We werken bij de aanpak en het uitvoeren van de Regio Deal nadrukkelijk samen met de mienskip en willen de mienskipskracht in onze regio benutten en versterken.

Inzet

We vragen het Rijk om kennis en expertise in te brengen op het gebied van bevolkingsdaling, transitie Sociaal Domein, landschap, duurzame landbouw, toerisme en recreatie, energietransitie en klimaatadaptatie. Wij brengen onze kennis en expertise in. De geschetste meervoudige problematiek is voor ons niet nieuw. We investeren daarop al langer. Ook de komende jaren vraagt het veel inzet vanuit de regio. We bundelen onze krachten. Door gebruik te maken van elkaars kennis en kunde kunnen we van elkaar leren hoe in een plattelandsregio om te gaan met landelijke opgaven en hoe het zelforganiserende vermogen van de mienskip en de kracht van het landschap hieraan positief kunnen bijdragen. We bieden ons aan als proeftuin voor de vertaling van de landelijke monitors op de brede welvaart naar de regionale schaal, met het Fries Sociaal Planbureau als kennismakelaar.

AFSTEMMING MET ANDERE REGIO DEALS

We zoeken wanneer nodig nadrukkelijk de afstemming met de Regio Deal natuurinclusieve landbouw Noord-Nederland van 2019. Die zet in op een vitaal platteland met een gezonde agrarische sector. De voorbeeldprojecten natuurinclusieve landbouw Groote Veenpolder, en natuurinclusieve boeren in veenweidegebied Aldeboarn – De Deelen liggen in Zuidoost Friesland. We weten dat er vanuit het InnovatiePact Fryslân een voorstel wordt gedaan voor een Regio Deal 2020 innovatief, ondernemend en duurzaam Friesland, waarin ook campussen worden benoemd die in onze regio liggen. Die Regio Deal is niet overlappend met de onze.

Financiering

(de 5 gemeenten, provincie en wetterskip elk een gelijkwaardig deel van afgerond € 3,6 miljoen)	€ 25.000.000
Totale bijdrage uit de regio	€ 25.000.000
Gevraagde bijdrage Rijk	€ 25.000.000
Totaal voorgestelde Regio Deal	€ 50.000.000

Doelmatige besteding

Vanuit de regio investeren wij fors in de leefbaarheid en de aanpak van de grote opgaven en verwachten de komende vier jaren (2020 tot en met 2023) circa € 50 - € 80 miljoen te investeren in de ambities van deze Regio Deal. De daadwerkelijk kosten om de opgaven aan te pakken zijn veel hoger. Wij vragen van het Rijk een financiële bijdrage uit de Regio Envelop van € 25 miljoen. De vijf gemeenten, provincie en wetterskip dragen elk een gelijkwaardig deel (afgerond € 3,6 miljoen) bij aan de cofinanciering van deze € 25 miljoen. De voorgestelde € 50 miljoen voor deze Regio Deal splitsen we als volgt uit over de pijlers en thema's.

VITALE KERNEN

1. sterke regionale kernen € 16 miljoen
 2. levendige kleine kernen € 5 miljoen
 3. welzijn € 4 miljoen
- Totaal vitale kernen € 25 miljoen

VEERKRACHTIG LANDSCHAP

1. gebiedsontwikkeling beekdalen € 4 miljoen
 2. robuust watersysteem € 3 miljoen
 3. bodem, waterkwaliteit en biodiversiteit € 6 miljoen
 4. duurzame lokale energie € 4 miljoen
 5. gastvrij zuidoost € 8 miljoen
- Totaal veerkrachtig landschap € 25 miljoen

We gaan uit van een verdeling van circa 50-50 van deze rijksbijdrage over beide pijlers vitale kernen en veerkrachtig landschap. Binnen de pijler veerkrachtig landschap gaan we uit van een 50-50 verdeling tussen het versterken van het landschap en het verantwoord benutten ervan.

We staan voor de grote opgave om de regio leefbaar te houden, onze kernen vitaal en ons unieke landschap veerkrachtig. De bijdrage van het Rijk is nodig om gezamenlijk een stap vooruit te zetten in plaats van in een neerwaartse spiraal terecht te komen. We verwachten dat onze Regio Deal een vliegwieleffect heeft op investeringen in Zuidoost Friesland door het MKB, detailhandel, landbouw en toerisme en recreatie.

De hiervoor beschreven aanpak in pijlers en thema's geeft een beeld van wat we met deze Regio Deal en de bijdrage van het Rijk gaan doen. De bijdrage van het Rijk zorgt voor een impuls en versnelling van de aanpak. Het is nadrukkelijk nog geen dichtgetimmerd programma. Een verdere prioritering naar concrete projecten werken wij nu verder uit in voorbereiding op de uitnodiging van het Rijk voor het sluiten van een Regio Deal. De definitieve keuzes voor het Regio Deal programma maken wij graag in samenspraak met Rijk.

Structureel karakter

In Zuidoost Friesland hebben we een goede traditie in samenwerken bij regionale opgaven. Dat zullen we in de toekomst blijven doen. Een Regio Deal geeft een impuls aan het vervolg van onze samenwerking op de korte termijn. Ook na een Regio Deal blijven we investeren in onze doorlopende ambities voor vitale kernen en een veerkrachtig landschap: voor een leefbare plattelandregio. Vanuit de bestaande projecten en programma's en aanvullend uit nationale en Europese programma's.

Governance

REGIONALE SAMENWERKING

De afgelopen vijf jaren hebben we -op initiatief van de provincie- regionaal samengewerkt aan het uitvoeren van de Streekagenda Zuidoost Friesland en daarvoor aan het programma Plattelandsprojecten. Daarnaast werken we in verschillende samenstellingen aan projecten en programma's. De Streekagenda Zuidoost Friesland eindigt dit jaar. We hebben naar elkaar de intentie uitgesproken dat we regionaal blijven samenwerken, met de inhoud van deze aanvraag als focus. Het initiatief ligt nu meer bij de gemeenten. We zetten een nieuwe stap en werken samen als gelijkwaardige partners: gemeenten, provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân. Een Regio Deal biedt een goede

impuls aan het verder versterken van deze publieke samenwerking en aan die met de mienskip. We merken het positieve effect van een Regio Deal op de samenwerking al bij het opstellen van deze aanvraag.

ORGANISATIE

De organisatiestructuur houden we, zoals we gewend zijn, klein en simpel. Voor de Regio Deal wordt één van de gemeenten penvoerder en deze stelt een bankrekening beschikbaar. We zijn samen eindverantwoordelijk. We bepalen als regio in een Programmabestuur Regio Deal, in overleg met het Rijk, welke projecten we gaan uitvoeren. Dit Programmabestuur is verantwoordelijk voor de programmasturing, monitort en rapporteert aan alle betrokken organisaties over de voortgang. De partners voeren de projecten zelf uit en zijn daar financieel verantwoordelijk voor. Ambtelijk is er een Programmateam Regio Deal dat de uitvoering op programmaniveau coördineert en zorgt voor de beleidsmatige verantwoording. Dit gebeurt onder aansturing van een gezamenlijke (fulltime) procesmanager Regio Deal. Deze faciliteert het proces, is aanjager van de uitvoering van het Regio Deal programma en bewaakt de samenhang en integraliteit. We leggen dit vast in regionale afspraken.

We hebben voldoende organisatorisch vermogen en kunnen deze Regio Deal snel tot uitvoering brengen. In de huidige kabinetsperiode (in 2020 en 2021) voeren we regionale quick wins uit en starten we met de grotere regionale projecten. In deze periode wordt ook het geld gelabeld aan projecten. De grotere regionale projecten hebben qua uitvoering vaak een langere doorlooptijd. We gaan daarom voor de uitvoering uit van een looptijd van vier jaar: van 2020 tot en met 2023.

INTENTIES

Met een intentieverklaring hebben we als regionale partners aan elkaar bevestigd dat we samen deze Regio Deal willen uitvoeren en daarvoor de mensen en middelen beschikbaar stellen. Deze is te vinden op www.opsterland.nl/regiodealzuidoost.

VAN AANVRAAG NAAR REGIODEAL

De periode tussen een uitnodiging van het Rijk in het voorjaar 2020 om een Regio Deal uit te werken en het daadwerkelijk sluiten van een Regio Deal voor de zomer 2020 is kort. Wij zijn ons daarvan bewust. We spannen ons in, vooruitlopend op een uitnodiging, om in de komende periode al een aantal praktische zaken verder uit te werken zodat we dat proces en de bijbehorende besluitvorming zo soepel en vlot mogelijk kunnen doorlopen.